

مسئولیت مدنی پزشک در جراحی زیبایی با تاکید بر رویه قضایی

مهرداد علیزاده قشلاقی

دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران

(نویسنده مسئول)

alizadehmehrdad1363@gmail.com

بابک پورقهرمانی

دانشیار، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران

pourghahramani@iau-maraghe.ac.ir

چکیده

زیبایی یکی از مهم‌ترین ارزش‌های اجتماعی و موهبتی از جانب پروردگار متعالی است که مظهر خارجی انسان را نشان می‌دهد. این مظهر میان انسان‌ها دارای ارزش است. در جوامع امروزی هم زیبایی ظاهری را به زیبایی درونی ترجیح می‌دهند و جراحی زیبایی، یکی از راه‌های معمول برای رسیدن به این ارزش شده است. در این‌گونه اعمال جراحی وجود آثار خسارت یا نتیجه عکس و حتی بروز بیماری یا از کارافتادگی مطرح است که باعث بررسی مسئله آثار حقوقی و به‌خصوص مسئولیت مدنی ناشی از آن ایجاد می‌گردد. هرگاه بعد از جراحی زیبایی آثار و علائم بیماری آشکار گردد ثابت نشود که عاملی غیر از جراحی زیبایی علت آن بوده است با نفی سایر اسباب، فرض می‌شود که جراحی زیبایی عامل بیماری بوده است. باین‌حال قاعده خاصی برای جبران خسارت، برای افراد متضرر وجود ندارد و قواعد سنتی مسئولیت مدنی، کفایت لازم برای جبران این‌گونه خسارت را دارا نیست. از این‌رو باید با وضع قانون خاص، نظام ویژه‌ای برای جبران خسارت ناشی از جراحی زیبایی ایجاد گردد چنین نظامی در برخی کشورهای پیشرفته دنیا پذیرفته شده است.

کلیدواژه‌ها: مسئولیت مدنی، جراحی زیبایی، خسارت ناشی از عمل، نظام‌های خاص، نفی سایر اسباب

مقدمه

حقوق مسئولیت مدنی به عنوان یکی از شاخه‌های علم حقوق و کانون بسیاری از مسائل حقوق به شدت تحت تأثیر تحولات اجتماعی و توسعه علم و تکنولوژی است. در نتیجه این تأثیر و تأثر است که مسئولیت مدنی را که روزی جوانه‌ای بر درخت کهن سال علم حقوق بوده، اکنون شاخه‌ای برومند است که فضای زیادی اشغال کرده و در اکثر موضوعات اجتماعی وارد شده است. جراحی زیبایی برای اهداف ساختاری یا زیبایی انجام می‌شود و به عبارت ساده‌تر هدف از آن اعاده تعادل و توازن به بخشی از بدن از طریق اعاده معیارهای زیبای مناسب به آن بخش می‌باشد هر چند به موازات این تعریف، کاربرد طبی و درمانی اعمال جراحی زیبایی نیز اضافه می‌شود. یکی از موضوعات جراحی زیبایی این است که به دلیل نیازهای روزافزون به علم پزشکی با تلاش و تکاپوی فراوان دانشمندان این علم، به بار نشسته است و در حال حاضر، به یکی از جراحی‌های متداول مبدل گشته است. این رشته نیز مانند بسیاری از رشته‌های دیگر پزشکی با علم اخلاق، فقه و حقوق درآمیخته و مسائل فراوان، فرا روی اندیشمندان در جهت رفع مشکلات مختلف ناشی از آن قرار داده است و اما اینکه از جهت جراحی زیبایی ممکن است خسارتی به فرد و یا حتی خانواده یا اطرافیان آن‌ها وارد شود، موضوع مسئولیت مدنی و به خصوص مسئولیت مدنی به معنایی خاص آن، قرار می‌گیرد. در حال حاضر، جراحی زیبایی یکی از راه‌های معمول درمان در اغلب کشورها، برای بسیاری از بیماری‌هاست. در کشور ما نیز عمل جراحی بینی، لب، کاشت مو، و ... به‌طور وسیعی در حال انجام است به‌طوری که کشور ما جزء ۵ کشور اول جهان است که دارای بیشترین عمل جراحی می‌باشد. کم نیستند افرادی که به دلایل مختلف تن به این‌گونه اعمال جراحی می‌دهند و ممکن است در این حین مشکلاتی به فرد ایجاد شود و خسارتی ببیند و یکی از اعضاء بدن آن‌ها از کار بیفتد و یا حتی در مواردی قطع بشود و یا اینکه پس از مدتی معالجه به تشخیص جراح قابل علاج نباشد. گاهی این صدمه بدنی وارد شده تنها یک نقص می‌شود و تأثیری در کار و حرفه شخص مصدوم ندارد و گاهی هم برعکس صدمه بدنی شدید بوده و در کار و حرفه او تأثیر قطعی دارد و از کارافتاده دائم می‌شود و صدمه جسمانی، در کار و حرفه او تأثیر منفی می‌گذارد. حال سؤال این است که چه کسی مسئول است و جبران این‌گونه خسارات به چه طریقی باید صورت بگیرد؟؟

آیا بر طبق قواعد سنتی مسئولیت مدنی به دنبال ارکان و شرایط مسئولیت بود یا اینکه باید چاره‌ای دیگر اندیشیده و به جای اینکه فقط به دنبال مسئول حادثه بگردیم به فکر راه‌حلی برای جبران خسارت باشیم؟ چیزی که حقوق اسلام از همان ابتدا به جای توجه به عمل و قصد عامل زیان، توجه خود را به این موضوع معطوف داشته است.

هدف از ارائه این تحقیق، رسیدن به نقطه‌ای است که بتوان با اثبات رابطه سببیت در به وجود آمدن ضررهایی ناشی از جراحی زیبایی بوده گامی در جهت پیشنهاد راه‌حل‌هایی صحیح برای جبران خسارت زیان‌دیدگان برداشت و در مرحله دوم به پیروی از اصل جبران خسارت و به منظور نزدیک شدن به اهداف این اصل، راه‌حل‌هایی حقوقی و منطقی جهت جبران خسارت ناشی از جراحی زیبایی ارائه نمود.

با توجه به بررسی‌های انجام شده مشخص گردید که به استثنای چند مقاله که به صورت محدود در رابطه با جراحی زیبایی بود، تحقیقات جامع دیگری که در بردارنده مقام جنبه‌های موضوع باشد صورت نگرفته است که یکی از دلایل آن می‌تواند جدید بودن موضوع جراحی زیبایی باشد. بنابراین این تحقیق در صدد است که ضمن بررسی مقام جوانب و ارکان مسئولیت مدنی

مرتبط ساختن آن با مسئولیت مدنی ناشی از جراحی زیبایی، با بهره‌گیری از منابع مختلف راه‌حل‌هایی علمی و عملی برای حل مسائل ارائه دهد.

روش تحقیق

تحقیق حاضر نوعاً به روش نظری بوده و بر مبنای مطالعاتی کتابخانه‌ای و فیش‌برداری از منابع معتبر فقهی و حقوقی اعم از کتب، مقالات و سایت‌های معتبر اینترنتی و در صورت احساس نیاز رجوع به مراکز انجام‌دهنده جراحی زیبایی در سطح شهر، انجام گرفته است.

یافته‌ها

تاریخچه جراحی زیبایی در ایران

با از بین رفتن کتب علمی پس از حمله اعراب به ایران و تسلط زبان عربی بر این مرز و بوم، به فراخور زمان و همچنین پهنای سیاسی و نظامی اعراب در آن زمان از طرفی و فصاحت و بلاغت زبان عربی نسب به زبان‌های موجود دنیا در آن برهه دانشمندان ایرانی را بر آن داشت تا جهت پخش دانش خود شروع به نگارش علوم به زبان عربی نمایند. از جمله دانشمندان ایرانی می‌توان از زکریای رازی و ابوعلی سینا نام برد.

در سال ۱۳۱۶، سیروس اصائلو پس از فراغ از تحصیل در رشته طب عمومی و جراحی عمومی در بیمارستان رازی وابسته به دانشکده پزشکی دانشگاه تهران به‌عنوان دانشیار شروع به کار کرد. دو سال بعد یعنی در سال ۱۳۱۸ به انگلستان رفته و پس از مدتی کار با Sir Harold Qillies به آمریکا می‌رود. در آمریکا نیز با جراحی به نام Webster آشنا شده مدتی نیز با وی کار کرد. در سال ۱۳۲۸ به ایران مراجعت و در بخش دکتر میر با سمت دانشیاری مشغول به کار می‌گردد. در سال ۱۳۳۰ دکتر اصائلو با اتفاق دکتر سادات اخوای بخش مشترکی در بیمارستان هزار تختخوابی راه‌اندازی می‌نمایند که در همان سال به سمت دستیار افتخاری جراحی زیبایی رسید و همچنین در کشور ما انجمن جراحان زیبایی حدود ۶۰ سال پیش تأسیس شد که حدوداً هم‌سطح با پایه‌گذاری انجمن علمی دنیا می‌باشد. انجمن ذکر شده به همت پیشکسوتان این رشته تأسیس و برخوردار از آموزش‌های صاحب‌نظران شناخته شده جهانی، افرادی همچون پروفیسور تسیه و جو موری دارنده جایزه نوبل و پروفیسور میشون بوده است. نامبردگان با مسافرت‌هایی از سال ۵۴ به بیمارستان سوانح و سوختگی شهید مطهری جراحان پلاستیک کشورمان را آموزش داده و به پایه‌گذاری و ارتقاء جایگاه این رشته در ایران کمک‌های شایانی کردند. در این راستا هشت سال دفاع مقدس نقطه عطفی در جراحی زیبایی ایران بود. در این مدت نه تنها جراحان این رشته به‌طور صادقانه و شبانه‌روزی کمر به همت و خدمت مجروحین جنگی بستند بلکه جنگ تحمیلی خود عامل شکوفایی این رشته در کشورمان شد. جراحان ایرانی نیز در مدت زمانی کوتاه آموزش‌های لازم را دیدند و خود به ادامه درمان مجروحان جنگی را به عهده گرفتند. تبحر در کار جراحی ترمیمی که قسمتی از کار جراحی زیبایی را تشکیل می‌دهد جراحان زیبایی کشورمان را بدان حد آشنا کرد که جراحی زیبایی را به سهولت و در نتیجه به نحو بسیار عالی و در اختیار افرادی که نیاز به جراحی دارند، قرار داد.

سرلوحه جراحی زیبایی، فطرت زیبایی‌پسندی انسان است و این در فرهنگ اصیل ایرانیان نیز ریشه عمیقی دارد. این موضوع در آموزه‌های مذهبی ما نیز جایگاه ویژه‌ای داشته و به مصداق خالق و مخلوق زیبایی را دوست دارند. خوشبختانه جراحان زیبایی، در همه زمینه‌های این رشته از علم و توانایی کافی برخوردار بوده و در سطح کشورهای معتبر این رشته می‌باشند و روزانه تعداد زیادی اعمال جراحی زیبایی مختلف در کشور ما با نتایج بسیار خوب انجام می‌شود. بینی شاخص‌ترین و برجسته‌ترین قسمت صورت می‌باشد و در کشور ما ایران نیز بیشترین عمل زیبایی را به خود اختصاص می‌دهد و متخصصین ما در این رشته دارای

توانایی و تبحر منحصر به فردی هستند اما دخالت افراد غیرمتخصص در این رشته در کشور ما همواره دردسره‌های برای بیماران و نیز انجمن به وجود آورده است.

مشروعیت عملیات جراحی زیبایی

گفته شده که از منظر علم پزشکی معالجه به کلیه طرق متعارف و معمول، درمان بیمار است و اموری از قبیل جراحی عضو یا اهداء عضو از شمول مفهوم درمان خارج می‌گردد. از این رو ممکن است ادعا شود که مراد از انجام جراحی درمان کامل بیمار است و عمل جراحی زیبایی در مواردی که بدون هدف مزبور انجام شود عملی غیرمشروع است. مجمع فقه اسلامی قائل به تفکیک شده است: جراحی تحسینی را نامشروع و جراحی‌های ضروری را تحت شرایطی مشروع می‌داند:

الف- بازگرداندن جسم به شیوه‌ای که انسان بر آن خلق شده است.

ب- بازگرداندن عملکرد مورد نظر به عضو.

ج- اصلاح کردن عیوب مادرزادی همانند کج بودن بینی

د- اصلاح کردن عیوب ایجاد شده در نتیجه آتش‌سوزی، حوادث، بیماری‌ها و از بن بردن عضوی اضافه که منجر به آزار روانی و جسمانی انسان است.

ملاحظه می‌شود درباره مشروعیت عمل جراحی زیبایی ضروری، اختلاف نظر وجود ندارد اما برخی عمل جراحی تحسینی را باطل می‌دانند و به ادله‌ای استناد کرده‌اند:

الف- این جراحی‌ها تنها برای پیروی از هوای نفس انجام می‌شود. این قبیل اعمال جراحی منجر به تغییر در شخصیت و ایجاد اعتماد به نفس نمی‌گردد. این نوع جراحی منجر به تغییر در خلقت انسان می‌گردد و عوامل روانی که بیمار بر طبق آن اقدام به عمل جراحی می‌کند کافی به نظر نمی‌رسد (احمد ابن الامین، الشنقطی: ۱۹۹) عمل جراحی زیبایی غیرضروری منجر به ایجاد تغییراتی در خلقت خداوند می‌گردد در حالی که بر طبق آیه ۱۱۹ سوره مبارکه نساء تغییر در خلقت الهی از مصادیق اعمال شیطان است.

ب- در برخی موارد جراحی زیبایی تحسینی منجر به فریب اشخاص می‌گردد: برخی اشخاص با انگیزه تدلیس و فریب دیگران به ازدواج، عملیات جراحی زیبایی را برای جوان نشان دادن خویش انجام می‌دهند.

ج- لازمه انجام عملیات جراحی زیبایی تحسینی بیهوش کردن بیمار است. در شرع مقدس اسلام عمل بیهوشی اساساً امری غیرمباح است که تنها در موارد ضروری و به اذن شارع مقدس مباح گردیده است. بنابراین موارد مشکوک (همانند جراحی زیبایی تحسینی) به اصل حرام بودن آن باز می‌گردد. (احمد ابن الامین، الشنقطی: ۱۹۹).

د- عملیات جراحی زیبایی تحسینی ضررهایی را در بر دارد: در پاره‌ای از موارد اضافه‌کننده خطرات فراوانی را برای بیمار دارد. هورمون‌های جنسی نیز ممکن است منجر به زیان بیمار گردد و به‌طور کلی درصد موفقیت این نوع عمل جراحی پایین است. به‌طور کلی عمل جراحی زیبایی درد و رنجی را برای انسان در بر دارد و تنها در موارد ضروری جایز است (بشیر، بی‌تا، دانستنی‌های پزشکی: ۵۲). برخی معتقدند: اعمال جراحی زیبایی که صرفاً به تقاضای بیمار و با معیارهای ذهنی بیمار انجام شود، هیچگونه دلیل و استناد پزشکی ندارد. پزشکی تکلیف ایجاد شادی و لذت ندارد بلکه در درجه اول درمان و معالجه بیماری و برطرف نمودن آسیب وارده است و در اکثر مراجع مختلف و منابع علمی، اعمال جراحی زیبایی را در حوزه پزشکی نمی‌دانند و از نظر حقوق ایران در صورت عدم شناسایی اعمال جراحی زیبایی به‌عنوان یک اقدام پزشکی، می‌تواند آثار و تبعات منفی زیادی برای جراح داشته باشد و بسیاری از امتیازهایی که قانون برای اعمال پزشکی قائل شده از جمله امکان اخذ براءت از عوارض درمانی را بی‌اثر می‌کند.

در مقابل برخی معتقدند عمل جراحی زیبایی با اهداف خاص تحقق می‌یابد و اهداف مزبور موجب جواز این عمل می‌گردد چرا که وجود عیب جسمانی در پاره‌ای از موارد ممکن است موجب تمسخر دیگران یا مانعی برای بدست آوردن برخی فرصت‌های

شغلی یا حتی منجر به بیماری‌های روانی و نهایتاً انزوا و خودکشی گردد. این در حالی است که عمل جراحی زیبایی منجر به رفع ضرر مادی و معنوی می‌گردد. لذا نظر به نیاز مردم با توجه به ضرورت رفع ضرر مادی و معنوی و قیاس به عمل جراحی ضروری باید قائل به مشروعیت و صحت این عمل جراحی گردید (فرید ابوالحسن قره داغی، روش‌های زیبا سازی و چروک زدایی: ۵۳۲).

در خصوص مشروعیت عمل جراحی زیبایی میان فقها و صاحب‌نظران اختلاف نظر وجود دارد:

الف- دسته اول فقهای که قائل به مشروعیت عمل جراحی زیبایی هستند بی‌آنکه وجود شرطی را لازم بدانند: یکی از فقها عمل جراحی زیبایی را به‌طور مطلق صحیح می‌داند و یکی دیگر از فقها عمل جراحی زیبایی را در موارد ضروری صحیح می‌داند.

ب- دسته دوم: فقهای که عمل جراحی زیبایی را به نحو مشروط صحیح می‌دانند: یکی از فقها جراحی مزبور را با هدف مقاصد عقلایی صحیح می‌دانند و برخی نیز عمل مزبور را در صورتی که مستلزم عمل حرام نباشد به نحو مطلق صحیح می‌دانند اما چنانچه مستلزم عمل جراحی باشد فقط در موارد ضرورت صحیح می‌دانند (ناصر مکارم شیرازی، القواعد الفقهیه: ۴۷۸-۴۷۷).

ج- دسته سوم فقهای هستند که عمل جراحی را غیر مشروع می‌دانند و جایز نمی‌دانند (علوئی حسینی گرگانی، الطاهره: ۷۵).

ولی به نظر می‌رسد عمل جراحی زیبایی تحسینی نیز همانند عمل جراحی ضروری، عمل مشروع است:

الف- بر اساس اصل اباحه انجام هر امری معقول و متعارف، مباح است مگر اینکه در شرع مقدس دلیلی بر منع آن ارائه گردد. با بررسی منابع معتبر فقهی ملاحظه می‌کنیم که هیچ‌گونه دلیل یا نصی بر حرمت این عمل ارائه نشده است.

ب- در حقوق ایران نصی دال بر نامشروع بودن این عمل نیامده است و بر طبق قانون مجازات اسلامی جدید هر نوع عمل جراحی یا طبی مشروع که با رضایت بیمار و طبق موازین فنی و علمی انجام گردد، امری مشروع است.

ج- عمل جراحی زیبایی جز در صورت بروز حوادث غیرمترقبه، منجر به سلب یا به خطر انداختن حیات بیمار نمی‌گردد و وجود عناصر مخاطره‌آمیز در عمل جراحی موجب نمی‌شود که آن عمل، عملی خطرناک جلوه نماید (آلبورت، گوردین: ۱۶۳).

د- بی‌گمان دامنه امکانات پزشکی محدودتر از آمال انسان است. هدف اساسی علم پزشکی فراهم آوردن نیازهای اساسی اشخاص است و مشروعیت بخشیدن به عمل جراحی زیبایی گامی برای تحقق این هدف است. پزشکان نیز به عمل جراحی زیبایی از منظر تجاری نگاه نمی‌کنند آن‌ها مسئولیت خویش را بیمه کرده و به اصول درمانی پایبند هستند.

ه- هر شخصی حق دارد که از دستاوردهای پیشرفت پزشکی بهره‌مند گردد مشروط به اینکه چنین امری منافاتی با موازین شرعی نداشته باشد.

و- پزشک باید به منظور پیشگیری از بیماری خاص در جسم انسان، در مواردی خاص وی را درمان کند و حتی در برخی از موارد ناگزیر از انجام عمل جراحی می‌باشد، امروزه باید پذیرفت که پیشگیری تنها محدود به عوامل جسمی و فیزیکی نیست و ممکن است شخص علی‌رغم عدم نیاز جسمی از حیث روانی و معنوی نیازمند عمل جراحی زیبایی باشد، حقوق باید به این نیاز وی به دیده احترام بنگرد. مخصوصاً که عدم انجام عمل جراحی منجر به پریشانی و افسردگی انسان گردد.

ز- دنیای کنونی تحولات فراوانی را پشت سر گذاشته است. انسان موجودی اجتماعی است و ناگزیر از تطبیق خود با تحولات مزبور است. روابط انسانی گسترش یافته و انسان در دنیای معاصر برای برطرف نمودن نیازها ناگزیر از ارتباط با دیگران است. در این راستا باید هر گونه موانع تعامل که از جمله شکل ظاهری می‌باشد در برقراری ارتباط با دیگران از میان برداشت.

ح- برخی از آیات قرآنی (همانند آیه ۲۲ سوره مبارکه اعراف) نیز دلالت بر این امر می‌کند که به کارگیری زیبایی توسط انسان امری مجاز است.

تعاریف

مسئولیت در لغت به معنی سؤال و پرسش واقع شدن است و اغلب به مفهوم تفکیک وظیفه و ضمان عهده دار و مسئول آن باشد، آمده است و در اصطلاح تعهد قانونی است به دفع ضرر دیگری که وی به او وارد آورده است خواه این ضرر ناشی از تقصیر خود وی باشد خواه نباشد. به عبارت دیگر مسئولیت رابطه حقوقی است که ناشی از فعل یا ترک زبان آور آن باشد. هر چند در تعاریف مسئولیت توصیفات مختلفی است اما هدف از مسئولیت مدنی که همانا جبران خسارت زیان زده است مد نظر حقوقدانان و اساتید محترم می باشد.

در طبیعت تعهدات جراحان در عملیات جراحی زیبایی می توان به

۱- تعهد به وسیله

۲- تعهد به نتیجه

۳- تعهد به وسیله مشدد

۴- معیار تعهد پزشک، اشاره کرد

در تعهد به وسیله

برخی میان اعمال جراحی ضروری و غیر ضروری قائل به تفکیک شده و معتقدند جراحی ترمیمی ضروری تابع قواعد مسئولیت مدنی است و تعهد جراح در این موارد تعهد به وسیله است اما در اعمال جراحی غیر ضروری به منظور حمایت از بیمار، تعهد جراح را تعهد به نتیجه می دانیم. با وجود این به نظر می رسد تحلیل مزبور خالی از اشکال نیست و تفکیک میان جراحی زیبایی ضروری و جراحی زیبایی غیر ضروری ناروا است.

چرا که ممکن است طبق عرف پزشکی در جراحی زیبایی ضروری اجرای تعهد به طور قطع امکان پذیر باشد و در جراحی زیبایی غیر ضروری بر طبق اصول متعارف پزشکی ایفاء تعهد جنبه احتمالی به خود بگیرد و برعکس. بنابراین، تعیین ضابطه کلی در این خصوص دشوار است و در هر موردی باید به داوری عرف مراجعه نمود.

در تعهد به نتیجه

گفته شده تعهد جراح در عمل جراحی زیبایی تعهد به نتیجه است. برخی معتقدند: عرف کنونی این گونه جراحی را نامشروع نمی بیند ولی مسئولیت جراح در چنین حالتی سنگین تر از جراحی عادی است. زیرا، عامل «ضرورت» استقبال بسیاری از خطرها را مباح می کند و عقل سلیم از دیرباز چنین اعمالی را که لازمه پیشرفت و سلامت است تجویز می کند ...» برخی نیز معتقدند که تعهدات جراح در جراحی زیبایی تعهدات شبه عینی است و فرض بر این است که انجام عمل جراحی منوط به تحقق نتایج خاص و مورد نظر است.

با وجود این به نظر می رسد اندیشه مزبور خالی از اشکال نباشد در سال های اخیر در زمینه علم پزشکی پیشرفت ها قابل ملاحظه ای صورت گرفته است. شیوه های نخستین انجام عمل جراحی با شیوه های متداول تغییر فراوانی کرده است. با وجود این، انجام عمل جراحی بر حسب طبیعت خود ممکن است منجر به موفقیت نگردد و جراح هم (هرچند حاذق باشد) نمی تواند پیش از انجام عمل جراحی موفقیت آن را تضمین کند. عرف نیز از وی چنین انتظاری ندارد. پس چرا تعهد پزشک را در تمامی موارد تعهد به نتیجه بدانیم؟

در تعهد به وسیله مشدد

برخی تعهد جراح در این زمینه را تعهد به وسیله تشدید یافته می دانند و معتقدند جراح مکلف است نتیجه مورد نظر را در درمان بیمار فراهم آورد و در عین حال اثبات بی تقصیری، وی را از مسئولیت می رها کند. این تعهد آمیزه ای از «تعهد به وسیله» و «فرض تقصیر» است. ولی باید در نظر گرفت که اصل، عدم وجود فرض تقصیر برای شخص یا اشخاص است مگر به حکم قانون. مضافاً وجود تقصیر، همراه با تعهد به وسیله، جمع دو نقیض و محال است زیرا چگونه ممکن است شخص تعهد به حصول نتیجه نداشته باشد و در عین حال در صورت بروز خسارت برای رهایی از مسئولیت باید بی تقصیری خویش را اثبات کند؟

در حالت کلی معیار تعهد پزشک را می توان چنین گفت:

به نظر می‌رسد در تقصیر میان تعهد به وسیله و تعهد به نتیجه یک معیار کلی مورد پذیرش قرار گرفته است: هرگاه بر طبق عرف و عادات مسلم انجام تعهد جنبه احتمالی داشته باشد به گونه‌ای که نمی‌توان مطمئن گردید که متعهد به‌طور قطع اقدام به ایفای تعهد می‌نماید باید تعهد را تعهد به وسیله دانست اما چنانچه در غالب موارد تلاش متعهد برای انجام و اجرای تعهد به نتیجه می‌رسد و چگونگی رسیدن به نتیجه داعی طرفین نیست تعهد متعهد، تعهد به نتیجه است. طبق اصول حرفه‌ای پزشکی در غالب موارد عملیات جراحی زیبایی، جراح متعهد به حصول نتیجه مورد نظر است و تلاش برای رسیدن به هدف مقصود طرفین نیست. به عبارت دیگر، در اکثر موارد جراح به‌طور قطع مکلف به بازسازی و ترمیم فیزیکی بیمار در جراحی زیبایی است و طبیعت تعهد به گونه‌ای است که تعهد در صورت عدم حدوث واقعه غیر قابل پیش‌بینی به وقوع می‌پیوندد. با این وجود، در برخی از اعمال جراحی زیبایی کامیابی و موفقیت جراحان در تحقق نتیجه به دلایلی همچون نارسایی علم روز پزشکی با تردیدهای مواجه است به گونه‌ای که نمی‌توان تعهد جراح را در این موارد تعهد به نتیجه پنداشت. البته این موارد در جراحی زیبایی درصد کمی را تشکیل می‌دهند. بنابراین به‌عنوان یک قاعده باید پذیرفت که اصل بر این است که تعهد جراح در جراحی زیبایی تعهد به نتیجه است مگر در پاره‌ای موارد که بر طبق طبیعت تعهد و عرف پزشکی تعهد به وسیله می‌باشد.

مبانی فقهی مسئولیت ناشی از جراحی زیبایی

۱- قاعده لا ضرر ۲- قاعده اتلاف ۳- قاعده تسبیب

قاعده لا ضرر

قاعده لا ضرر، از قواعد مشهور فقهی است که در بیش‌تر ابواب فقه کاربرد دارد و مضمون آن این است که ضرر در اسلام مشروعیت ندارد و هر گونه ضرر و اضرار در اسلام نفی شده است و همچنین در بسیاری از مسائل سیاسی و اجتماعی نیز، می‌تواند کارساز باشد که اهمیت آن از حدیث نبوی «لا ضرر و لا ضرار» گرفته شده است، به اندازه‌ای است که شماری از متفکران اسلامی، از آن به‌عنوان راز و رمز هماهنگی اسلام، پیشرفت‌ها و توسعه فرهنگ یاد می‌کنند. چهار دیدگاه مهم در این زمینه عبارت است از:

- ۱، حمل نفی بر نهی: یعنی مقصود از لا ضرر و لا ضرار، حرام بودن ضرر زدن به دیگران است.
- ۲، نفی ضرر غیرمتدارک: یعنی ضرری که جبران نشده باشد در اسلام وجود ندارد، پس هرکس به دیگری ضرر بزند باید آن را جبران نماید.

۳، نفی حکم ضرری: یعنی در اسلام حکم ضرری وجود ندارد.

۴، نفی حکم به لسان موضوع: یعنی موضوع که همانا ضرر رساندن است، نفی شده است نه حکم ضرری.

در کاربرد قاعده لا ضرر در جبران خسارت ناشی از جراحی زیبایی

در اینکه آیا در مسئولیت مدنی می‌توان به کمک قاعده لا ضرر جبران خسارت را استنباط نمود بستگی دارد به اینکه از نظرات چهارگانه در مورد مفهوم حدیث لا ضرر و لا ضرار کدام یک مورد پذیرش واقع شود، مسلماً اگر مفاد حدیث الهی از اضرار به دیگری و یا نفی ضرر غیرمتدارک باشد، پس لازمه آن جبران ضرر نیز است. از آنجایی که مسئولیت مدنی ناشی از جراحی زیبایی و لزوم خسارت در آن از همان قواعد کلی مسئولیت مدنی متابعت می‌کند، اگر بتوانیم قاعده لا ضرر را در جبران خسارت بکار بگیریم، می‌توان برای الزام به جبران خسارت در ضررهای ناشی از جراحی زیبایی نیز از این قاعده استمداد نمود.

قاعده اتلاف

قاعده اتلاف که فقها از آن با عنوان اتلاف به مباشر نام می‌برند و اگر مال به مباشرت تلف شود اتلاف است از بین بردن مال دیگری است، به‌طوری که فعل منشاء اتلاف به وسیله خود فاعل، به هدف هدایت شده باشد یا فعل مزبور، مستقیماً به هدف وارد شده باشد.

قاعده اتلاف از جمله معروف «من اتلف مال الغير، فهو له ضامن» گرفته شده است که در قانون مدنی، تحت این عنوان بحثی وجود ندارد، زیرا در بحث موجبات ضمان قهری، اتلاف را یکی از موجبات ضمان شمرده‌اند.

در کاربرد قاعده اتلاف در جبران خسارت ناشی از جراحی زیبایی

ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی جدید می‌گوید هر نوع عمل جراحی یا طبی مشروع که با رضایت شخص یا اولیاء یا سرپرستان یا نمایندگان قانونی و رعایت موازین فنی و علمی و نظامات دولتی انجام می‌شود در موارد فوری احتیاج به اخذ رضایت نیست و جرم نمی‌داند و مقابل ۴۹۶ ق.م.ا جدید پزشک در معالجاتی که دستور انجام آن را به مریض یا پرستار و مانند آن صادر می‌نماید، در صورت تلف یا صدمه بدنی ضامن است قدر متیقن از ضمان موضوع این ماده، فرضی است که پزشک مباشر درمان است یا دستور آن را صادر کرده است و اگر از این عمل خسارتی به بار آید یا نقص عضوی ایجاد شود، هیچ مانعی ندارد که اتلافی جرم نباشد و سبب ضمان هم بشود.

قاعده تسبیب

عبارت از این است وارد کردن زیان و ضرر به مال غیر زمانی که فعل منشاء ضرر، به وسیله فاعل، به هدف هدایت نشده باشد و هرکسی سبب تلف و خسارت گردد ضامن است. قاعده لاضرر، ناظر به اصل کلی وجوب جبران ضرر است و تعیین نمی‌کند چه کسی ضرر را وارد کرده است. در حالی که قواعد تسبیب، در مقام آن است که تعیین کند فعل زیان‌بار مستند به چه کسی است؟ بر خلاف مورد اتلاف، که در آن تقصیر متلف شرط تحقق ضمان نیست در تسبیب، شرط تحقق مسئولیت اثبات تقصیر مسبب است و این وظیفه بر عهده زیان‌دیده است که ثابت کند مسبب تقصیری مرتکب شده است.

شرایط عمومی تحقق مسئولیت مدنی ناشی از جراحی زیبایی

۱- وجود ضرر ناشی از جراحی زیبایی ۲- لزوم مسلم بودن ضرر ۳- لزوم مستقیم بودن ضرر ۴- لزوم عدم جبران قبلی ضرر ۵- لزوم قابلیت پیش بینی بودن ضرر.

شرط اول تحقق مسئولیت مدنی ناشی از جراحی زیبایی (شرط اول وجود ضرر)

در وجود ضرر ناشی از جراحی زیبایی بدون شک ضرر، یکی از ارکان مسئولیت است و بدون آن، حتی در فرض تقصیر، مسئولیت مدنی محقق نمی‌شود. بنابراین برای اینکه کسی بتواند از دیگری خسارت بگیرد باید ورود ضرر به خود را اثبات نماید. در لزوم مسلم بودن ضرر یکی از شرایط ضرر قابل جبران، قطعی و مسلم بودن آن است. مراد از مسلم بودن این است که عرف عقلاً در تحقق ضرر، ولو در آینده شک و شبهه‌ای نداشته باشند و تحقق ضرر را مشکوک و احتمالی و یا موهوم ارزیابی نکنند. ضرر آینده و حتی از دست دادن فرصت در صورتی که از نظر عرف احتمالی نباشد جزء ضررهای مسلم بوده و از این حیث قابل جبران می‌باشد بنابراین اگر در اثر جراحی زیبایی، بیماری ایجاد شود ولی به دلیل نوع بیماری بعد از گذشت چند ماه یا سال مشخص گردد نمی‌توان به بهانه مسلم نبودن آن را غیر قابل جبران دانست.

در لزوم مستقیم بودن ضرر علاوه بر شرط مسلم و قطعی بودن ضرر، شرایط دیگری برای جبران ضرر لازم است مستقیم و بدون واسطه بودن ضرر است به این معنی که بین فعل زیان‌بار و ضرر، حادثه دیگری وجود نداشته باشد، تا جایی که بتوان گفت ضرر در نظر عرف از همان فعل ناشی شده است. البته منظور از مستقیم بودن این نیست که هیچ علت دیگری در ورود ضرر دخالت نداشته باشد. در اغلب موارد زیان به بار آمده ناشی از علت‌های متعددی است. بنابراین کافی است برای مستقیم داشتن ضرر، بین فعل شخص و زیان وارده، رابطه سببیت عرف محرز می‌گردد، هرچند که در فاصله میان فعل و ضرر عوامل دیگری نیز زمینه‌ساز باشد. پس شرط مستقیم بودن ضرر بیش از آن که به ضرر مربوط باشد به رابطه سببیت اشاره دارد که این موضوع در رابطه با جراحی زیبایی که یکی از مشکلات عمده به سر راه جبران ضررهای ناشی از آن می‌باشد به تفصیل مورد مطالعه قرار خواهد گرفت.

در لزوم عدم جبران قبلی ضرر ضرری قابلیت جبران را دارد که جبران نشده باشد زیرا آن هیچ ضرری را نمی‌توان دو بار جبران کرد. لذا به حکم عقل، هرگاه ضرری جبران شود دیگر نمی‌توان جبران آن را به گونه‌ای دیگر خواست. در این مورد اختلاف نظری وجود ندارد.

در لزوم قابلیت پیش بینی ضرر لزوم قابل پیش‌بینی بودن ضرر در مسئولیت قراردادی در زمان انعقاد قرارداد و در مسئولیت قهری در زمان انجام فعل زیانبار توسط عامل آن یا عرف از دیگر شرایط قابل جبران بودن ضرر است.

شرط دوم تحقق مسئولیت مدنی ناشی از جراحی زیبایی (فعل زیان بار)

وقوع فعل زیانبار یکی از شرایط تحقق مسئولیت مدنی جراحی زیبایی است. بدیهی است تا فعلی از کسی سر نزنند که ضرری به وجود آورد، نمی‌توان شخصی را مسئول دانست البته منظور از فعل، تنها فعل مثبت و مادی نیست بلکه افعال منفی نیز منشاء ضرر است به‌عنوان مثال در جراحی زیبایی، جراحی انجام شود اما به همراه آن عوارض برای فرد ایجاد کند، فعل زیانبار مثبت است و عدم انجام دقیق آزمایشات و ورود خسارت و ضرر به شخص از این حیث فعل زیانبار منفی است. پس اجرای عمل جراحی به شکل نادرست، کاهلی و قصور در درمان، عدم مراقبت از بیمار در طول درمان، تأخیر در انجام عمل جراحی (در مورد جراحی زیبایی ضروری)، بیان توصیه‌های نامناسب به بیمار پس از درمان و غیره از مصادیق فعل زیانبار است که همانطور که بیان شد به دو صورت، یکی فعل مثبت (انجام نامطلوب عمل جراحی) و یا فعل منفی یا ترک فعل (خودداری از ارائه توصیه‌های لازم به بیمار پس از انجام عمل جراحی) باشد. بنابراین طبق ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی می‌توان گفت فعل زیانبار در نظام حقوقی ما، فعلی است که خسارت به بار می‌آورد و خسارت نیز همان مفهوم ضرر است. در امور پزشکی، معیار تشخیص تقصیر، عرف حاکم بر امور پزشکی است و تفاوتی نمی‌کند که تقصیر پزشک، ناشی از نقض قرارداد است یا بیمار و یا حتی عدم رعایت قانون باشد، آنچه در احراز تقصیر پزشکی مهم است رفتار مادی زیان‌آور است که منتهی به ایراد صدمه یا آسیب و یا خسارت به دیگری گردد اعم از اینکه ناشی از فعل باشد یا ترک فعل.

در فعل زیان بار در بحث برائت و ابرای زیان دیده اثر مهم برائت در درمان، معاف کردن پزشک از ضمان مفروض در قانون است و باعث می‌شود که پزشک در صورتی مسئول قرار گیرد که زیان دیده بتوان تقصیر وی را اثبات نماید. بنابراین شرط برائت باعث می‌شود تا پزشک از اثبات رعایت احتیاط از سوی خود و انتساب خطر به عامل خارجی، معاف گردد.

و در خصوص رضایت بیمار از نظر حقوق ایران که مبتنی بر فقه امامیه است، رضایت بیمار، توجیه‌کننده مسئولیت کیفری است، به عبارت دیگر رضایت بیمار صرفاً شرط اباحه فعل پزشک در معالجه و درمان است و از آن جهت که متوجه نتیجه و پی‌آمدهای اعمال و اقدامات پزشکی نیست، مانع تحقق مسئولیت نسبت به نتایج و عوارضی که از اعمال جراحی و پزشکی می‌شود، نمی‌گردد.

شرط سوم تحقق مسئولیت مدنی ناشی از جراحی زیبایی (رابطه سببیت بین ضرر و فعل زیان بار)

در بررسی ارکان مسئولیت مدنی، وجود دو رکن فعل زیانبار و ضرر، لازم است ولی تا بین این دو رابطه‌ای برقرار نشود، مسئولیت مدنی محقق نمی‌گردد. این امر هم در مسئولیت قراردادی و هم قهری متصور است یعنی باید یک رابطه عرفی میان ورود ضرر و نقض عهد یا فعل زیانبار محرز گردد.

در تشخیص سبب مسئول در جبران خسارات نظرات مختلفی از طرف حقوقدانان بیان شده که می‌توان اشاره کرد به:

- ۱- نظریه برابری اسباب ۲- نظریه سبب نزدیک یا آخرین سبب ۳- نظریه سبب مقدم ۴- نظریه سبب متعارف ۵- نظریه تشخیص میزان تأثیر هر یک از اسباب ۶- نظریه ترکیبی

از میان نظریات ارائه شده نظریه سبب مقدم در قانون ما پیش بینی شده، این نظریه در مورد اسباب طولی ارائه شده است، بنابراین نظر هرگاه تأثیر چند سبب از نظر زمانی تقدم و تأخر داشته باشد مسئولیت بر عهده سببی است که پیش از اسباب دیگر اثر خود را گذاشته است. مشهور فقها میان امامیه این نظر را پذیرفته‌اند و ماده ۵۳۵ قانون مجازات اسلامی جدید مقرر می‌دارد: «هر گاه دو یا چند نفر با انجام عمل غیرمجاز در وقوع جنایتی به نحو سببی و به صورت طولی دخالت داشته باشند کسی که تأثیر کار او در وقوع جنایت قبل از تأثیر سبب یا اسباب دیگر باشد ضامن است مانند آنکه یکی از آنان گودالی را حفر

کند و دیگری سنگی در کنار آن قرار دهد و عابری به سبب برخورد با سنگ به گودال بیفتد که در این صورت کسی که سنگ را گذاشته، ضامن است.»

ولی عدالت اقتضا می‌کند از نظریه ترکیبی استفاده شود. در واقع می‌توان گفت، نظریات مذکور نوعی راهنما برای تشخیص رابطه عرفی در مؤثرترین سبب می‌باشند چرا که رابطه سببیت یک رابطه سیال و در عین حال عرفی است. لذا نباید هیچ یک از نظریات را قطعی تلقی کرد بلکه باید بر شرایط مختلف از هر یک از آنها استفاده نمود. به نظر می‌رسد جایی که دادرس در رأی خود به یکی از این نظریه‌ها استناد می‌کند، در واقع فهم عرفی خود را با استناد به یکی از نظریه‌ها، بیان می‌دارد، به‌عنوان مثال اگر دادرس ضرر قابل انتساب به همه اسباب بوده و بین ضرر و همه علل، رابطه سببیت را دریابد، فهم عرفی خود را به استناد نظریه برابری اسباب بیان کرده است.

در بحث اثبات سبب به اعتقاد حقوقدانان، نه مسئولیت جراحی که به اذن بیمار به درمان می‌پردازد، مطلق است و نه شرط برائت به‌طور کامل از او رفع مسئولیت می‌کند. تنها تفاوت در این است که در فرض اول، اثبات عدم ارتباط ورود خسارت به فعل جراح بر عهده او است و در فرض دوم بیمار باید بی‌مبالاتی، بی‌احتیاطی و تقصیر جراح و با تیم جراحی را اثبات کند.

جبران خسارت ناشی از جراحی زیبایی

ماده ۳ ق.م.م. در حقوق ایران دادرس را مجاز می‌دارد که بهترین راه جبران خسارت را برگزیند، این راه لزوماً پرداخت مبلغی پول نیست هر چند دادگاه‌های ایران نیز به شیوه پرداخت وجه نقد برای جبران خسارات تمایل بیشتری دارند، علی‌رغم قانون‌گذار که بیشتر به رد عین نظر داشته است. طبق ماده ۳ ق.م.م. طریق جبران خسارت، به عهده قاضی است و می‌تواند عینی مالی و یا غیرمالی باشد.

در رویه قضایی، هنوز قابل جبران بودن ضررهای معنوی با معادل پول، مورد تردید است و رویه قضایی ایران در این زمینه کاملاً مبهم است، به گونه‌ای که به ندرت رأیی در این زمینه یافت می‌شود. مواردی هم که احتمال تحت عنوان خسارت مازاد بر دیه مطرح است، عمدتاً ناظر به هزینه‌های درمانی و از کارافتادگی است نه ضرر معنوی.

امکان مطالبه خسارات مازاد بر دیه

اما با تصویب قانون دیات و تعیین مقدار ثابتی برای صدمات مختلف بدنی این سؤال مطرح می‌گردد که آیا با وجود تعیین دیه مشخص، صدمه‌دیده، می‌تواند سایر ضرر و زیان‌های ناشی از صدمه بدنی را مطالبه کند یا خیر؟

تا سال ۱۳۷۵، آرایه‌ای که مطالبه ضرر و زیان بیش از میزان دیه را مورد حکم قرار می‌دادند از سوی دیوان عالی کشور نقض می‌شوند، تا اینکه در این سال، هیئت عمومی دیوان عالی کشور در یک رأی اصداری با تکیه بر قواعد لاضرر، تسبیب و اتلاف، حکم به جواز مطالبه ضرر و زیان ناشی از صدمات جسمانی داد. این رأی بیان می‌دارد «نظر به این که از احکام مربوط به دیات و مواد قانون راجع به دیات، نفی جبران سایر خسارات وارده به مجنی علیه استنباط نمی‌شود و یا عنایت به اینکه منظور از خسارت و ضرر و زیان وارده، همان خسارت و ضرر و زیان متداول عرفی است. لذا مستفاد از مواد ۱ و ۲ و ۳ قانون مسئولیت مدنی و التفات به قاعده حکمی لاضرر و همچنین قاعده تسبیب و اتلاف، لزوم جبران این‌گونه خسارت بلاشکال است (رأی شماره ۱۳۷۹/۴/۵۰۶، هیئت عمومی شعب حقوقی دیوان عالی کشور).

بنابراین در پاسخ این سؤال که آیا خسارات دیگر که با پرداخت دیه بدون جبران باقی می‌مانند، قابل مطالبه‌اند یا خیر، باید گفت که این‌گونه خسارات طبق قاعده‌ای که مقرر می‌دارد «هیچ ضرری نباید جبران نشده باقی بماند» قابل جبران هستند لیکن شاید نه از باب دیه بلکه از باب تسبیب.

تعهد پزشک در رویه قضایی

در اکثر کشورها تعهد پزشک تعهد به وسیله است با نگاهی به قوانین موضوعه و قانون مجازات اسلامی به این نتیجه می‌رسیم که در مصوبه قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ مسئولیت محض پزشک را پذیرفته بود اما در مصوبه سال ۱۳۹۲ قانون مذکور با پذیرش نظریه تقصیر در زمینه مسئولیت پزشکان، مبتنی بر این است که اصولاً تعهد پزشک + تعهد به وسیله است نه تعهد به نتیجه و اکثراً قریب به اتفاق در محاکم قضایی ایران هم تعهد پزشک را تعهد به وسیله ملاک عمل قرار می‌دهند یعنی پزشک به موجب قرار داد یا قانون، متعهد است بیمار را با رعایت موازین پزشکی مداوا کند و کوشش و مهارت خود را برای درمان او بکار بندد. اما درمکان قطعی بیمار در اختیار و مورد تعهد او نیست بر این اساس پزشک را در صورتی می‌توان مسئول شناخت که تقصیر او به اثبات برسد ولی با این حال در مواردی با در نظر گرفتن پیشرفت‌های اخیر در علم پزشکی و نوع درمان و محل درمان امکان حصول نتیجه قطعی در درمان بیماران قابل پیش بینی است. در روند رسیدگی محاکم نوع تعهد پزشک را مبتنی بر تعهد به نتیجه قلمداد می‌نمایند. در مواردی از این است، عدم تحقق نتیجه و درمان بیمار حاکی از این امر است که عمل مذکور به نحو صحیح می‌بایست صورت می‌گرفت ولی بنا به تقصیر فاحش پزشک نتیجه مطلوب به دست نمی‌آید و این دلالت بر تقصیر پزشک می‌کند مواردی مانند مسئولیت ناشی از تزریق خون آلوده مسئولیت ناشی از آلودگی بیمارستانی، مسئولیت ناشی از نقص وسایل پزشکی و تولیدات بهداشتی حتی جراحی‌های زیبایی غیر درمانی از جمله موارد یادشده به شمار می‌رود. در عمل نیز محاکم طبق ماده ۴۹۵ قانون مجازات اسلامی تعهد پزشک را مبتنی بر تعهد به وسیله تلقی می‌کنند مگر در موارد استثنایی که بدان اشاره گردید. بر اساس ماده مذکور چنانچه پزشک در معالجاتی که انجام می‌دهد مرتکب تقصیر و یا قصوری نشود ضامن صدمه یا تلف بیمار نخواهد بود همچنین چنانچه پزشک از بیمار یا ولی وی قبل از معالجه براءت اخذ ننموده باشد اثبات عدم قصور یا تقصیر در معالجات بر عهده وی بوده و الا بار اثبات تقصیر یا قصور بر عهده بیمار خواهد بود.

بحث و نتیجه‌گیری

جراحی زیبایی یکی از جراحی‌های رایج در کشور ما است و به صورت معمول در حال انجام است. هر چند در زمینه جراحی زیبایی بین فقها اختلاف نظر وجود دارد و قانونی در این رابطه وجود ندارد. لیکن در حال حاضر از لحاظ علمی و عملی، ثابت شده است که احتمال دارد در اثر جراحی زیبایی خسارتی به فرد وارد گردد به‌عنوان مثال ممکن است در جراحی بینی شخص حس بویایی خود را از دست بدهد و... نمونه‌ای از این خسارات احتمالی است. از آنجایی که رسالت اصلی مسئولیت مدنی، جبران خسارت زیان دیده است باید بتواند در این زمینه نیز راه‌گشا بودند و ما را در جهت جبران هر چه بهتر خسارات ناشی از جراحی زیبایی، رهنمون گردد. قانون مسئولیت مدنی که در ماده ۱ خود، هر گونه اضرار به جان، سلامتی یا مال و یا آزادی و حیثیت افراد را، قابل جبران داشته و نیز ماده ۱۲ همین قانون که جبران توأم خسارات خسارات مادی و معنوی را پذیرفته و ماده ۵ نیز، که حکم به جبران خسارات جسمی داده است، استفاده کرد. برای تسهیل در اثبات رابطه سببیت که یکی از مشکلات اساسی در تحقق ارکان مسئولیت مدنی ناشی از جراحی زیبایی است، می‌توان از روش اثباتی نفی سایر اسباب که معادل آن با عنوان سیر و تقسیم به نوعی در فقه نیز وجود دارد. بهره جست، به این صورت که اگر ورود ضرر به بیمار بعد از جراحی زیبایی به وی آشکار گردد و نیز هیچ عامل دیگری که بتوان آن را سبب بیماری دانست ثابت نشود در شرایطی که از نظر علمی امکان انتقال بیماری از این طریق وجود داشته باشد، باید فرض نمود که انتقال بیماری یا هر ضرر دیگری از این قبیل، ناشی از جراحی زیبایی بوده است رویه قضایی فرانسه این روش را پذیرفته و دیوان این کشور یک نوع «اماره قانونی» رابطه سببیت ایجاد کرده است. اکثر نظام‌های حقوقی، حتی در مواردی که براءت اخذ شده است آن را در اضرار جسمانی بی‌تأثیر دانسته و در این زمینه هم کلام هستند که پزشک یا موسسه درمانی نمی‌تواند براءت حاصل شده را وسیله‌ای برای توجیه تقصیر خود قرار دهند. لیکن گاهی با وجود ارکان تحقق مسئولیت مدنی و اثبات آن‌ها، رکن متغیر مسئولیت که عبارت از وجود تقصیر است، محرز نیست و

عادلانه به نظر نمی‌رسد که تنها به دلیل عدم اثبات تقصیر فرد یا افرادی خاص، ضررهای وارد شده به قربانیان در اثر جراحی زیبایی، بدون جبران باقی بماند. از طرفی گذاشتن بار جبران خسارت بر دوش افراد یا مدیران موسسه، آن‌ها را بی‌انگیزه کرده و باعث می‌شود که نیروهای انسانی و تخصص‌های مرتبط از ورود به این موضوع پرهیز نموده و باعث آسیب‌های جبران‌ناپذیری در حوزه سلامت در کشور خواهد شد.

پرداخت دیه که مالی است در مقابل خسارات جسمی، می‌تواند یکی از مهم‌ترین شیوه‌های جبران خسارت ناشی از جراحی زیبایی باشد. هر چند گاهی ممکن است، خسارات بیشتر از مبلغ دیه باشد، با این وجود می‌توان موافق با نظر اغلب حقوقدانان به خسارات بیشتر از دیه نیز حکم کرد، عده‌ای این امکان را به ماهیت دوگانه دیه نسبت داده و گروهی دیگر معتقدند که بدون توجه به ماهیت دیه، می‌توان خسارات مازاد بر دیه را از باب تسبیب قابل مطالبه دانست. در این زمینه رأی صادره از شعبه ۱۰۶ دادگاه تهران در جهت جبران کامل خسارات پرداخته که علاوه بر حکم به جبران خسارات به وسیله پرداخت دیه به قابلیت جبران خسارات مازاد بر دیه توجه داشته و همچنین جبران تمام خسارات از جمله خسارات معنوی را نیز به طرق مقتضی مورد حکم قرار داده است، چیزی که رویه قضایی در قابل جبران بدون آن‌ها دچار تردید است.

در نهایت این که مداخله قانون‌گذار در زمینه مسئولیت ناشی از جراحی زیبایی، چه در جهت اثبات ارکان و چه در جهت مسئول شناختی اشخاص و جبران خسارت به‌طور کامل احساس می‌شود و به نظر می‌رسد تأسیس نظامی خاص همانند برخی کشورها، برای جبران خسارات ناشی از جراحی زیبایی، که در حال گسترش نیز می‌باشد، ضروری است.

منابع

- ۱، آل شیخ مبارک، قیس (۱۳۸۹)، *حقوق مسئولیت پزشکی در آیین اسلام*، ترجمه عباس، تهران، انتشارات حقوقی.
- ۲، آموزگار، مرتضی (۱۳۸۸)، *تعقیب کیفری و انتظامی پزشک مقصر*، تهران، انتشارات مجد.
- ۳، امامی، سید حسن (۱۳۸۴)، *حقوق مدنی*، جلد اول، تهران، انتشارات اسلاید.
- ۴، امیری قائم مقامی، عبدالمجید (۱۳۸۵)، *حقوق تعهدات*، جلد اول، تهران، نشر میزان.
- ۵، ایزانلو، محسن (۱۳۸۲)، *شرط محدود کننده و ساقط کننده مسئولیت در قراردادها*، تهران، شرکت سهامی انتشار.
- ۶، بارکیو، ع، ر (۱۳۸۵)، *مسئولیت مدنی*، تهران، نشر میزان.
- ۷، بهرامی، احمدی (۱۳۷۷)، *سوء استفاده از حق*، انتشارات تهران اطلاعات.
- ۸، حسینی نژاد، حسینقلی (۱۳۷۰)، *مسئولیت مدنی*، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- ۹، جعفری لنگرودی، محمدجعفر (۱۳۸۷)، *تأثیر اراده در حقوق مدنی*، انتشارات گنج دانش.
- ۱۰، جعفری لنگرودی، محمد جعفر (۱۳۸۱) *مبسوط در ترمینولوژی حقوق*، تهران، انتشارات گنج دانش.
- ۱۱، داراب‌پور، مهرباب (۱۳۸۷)، *مسئولیت‌های خارج از قرارداد*، تهران، انتشارات مجد.
- ۱۲، دهخدا، علی اکبر (۱۳۷۲)، *لغت‌نامه*، انتشارات دانشگاه تهران.
- ۱۳، ره‌پیک، حسن (۱۳۸۹)، *حقوق مسئولیت مدنی و جبران‌ها*، تهران، انتشارات خرسندی.
- ۱۴، ژوردن، پاتریس، (۱۳۸۲)، *اصول مسئولیت مدنی*، ترجمه ادیب، م، تهران، نشر میزان.

Civil Liability of the Doctor in Cosmetic Surgery With Emphasis on Judicial Procedure

Mehrdad Alizadeh Gheshlaghi

Master Student of Criminal Law & Criminology, Maragheh Branch, Islamic Azad University, Maragheh, Iran
(Corresponding Author)
alizadehmehrdad1363@gmail.com

Babak Pourghahramani

Associate Professor, Department of Criminal Law & Criminology, Maragheh Branch, Islamic Azad University, Maragheh, Iran
pourghahramani@iau-maraghe.ac.ir

Abstract

Beauty is one of the most important social values and a gift from Almighty God, which shows the external appearance of man. This manifestation has value among humans. In today's societies, external beauty is preferred to internal beauty, and cosmetic surgery has become one of the common ways to achieve this value. In such surgeries, the presence of damage or the result of the photo and even the occurrence of illness or disability is considered, which causes the investigation of the issue of legal effects and especially the resulting civil liability. If the effects and symptoms of the disease are revealed after the cosmetic surgery, it is not proven that a factor other than the cosmetic surgery was the cause, by denying other causes, it is assumed that the cosmetic surgery was the cause of the disease. However, there is no special rule for compensation for the affected people, and the traditional rules of civil liability are not sufficient to compensate this type of damage. Therefore, a special system should be created to compensate damages caused by cosmetic surgery by establishing a special law. Such a system has been accepted in some advanced countries of the world.

Keywords: Civil Liability, Cosmetic Surgery, Damage Caused by the Operation, Special Systems, Negation of Other Reasons